

Av. Hakan YILDIRIMOĞLU

T. Cam, Çimento ve Toprak Sanayii İşverenleri Sendikası Yönetim Kurulu Üyesi

Yurtdışında Çalışan Türk İşçilerin Sosyal Güvenlik Hukuku Açısından Durumu

Yurtdışında çalışan Türk işçilerinin sosyal güvenlik hukuku açısından durumu uygulamada tereddütlere yol açmaktadır. Yürürlükte bulunan 5510 s. Yasa ve sair ilgili mevzuatın konuya ilişkin düzenlemeleri incelenmiş olup değerlendirmelerimiz aşağıdaki gibidir:

Sosyal Güvenlik Sözleşmesi İmzalanmış Ülkelerde Çalışan Türk İşçileri

Evveleminde belirtmek gerekir ki, ülkemizle sosyal güvenlik sözleşmesi imzalanmış ülkelerde çalışan Türk işçileri bakımından bir sorun bulunmamaktadır. Zira bu ülkelerde çalışan işçilerin sosyal güvenlik hukuku ile ilgili tabi olacakları düzenlemeler, kısa ve uzun vadeli sigorta kollarından yararlanma şartları ilgili sözleşmelerde düzenlenmiş bulunmaktadır. Ülkemizle İngiltere, Almanya, Hollanda, Belçika, Avusturya, İsviçre, Fransa, Danimarka, İsveç, Norveç, Libya, K.K.T.C, Makedonya, Azerbaycan, Romanya, Gürcistan, Bosna-Hersek, Kanada, Çek Cumhuriyeti, Arnavutluk ve Lüksemburg arasında imzalanmış ve yürürlükte bulunan sosyal güvenlik sözleşmeleri bulunmaktadır.

Avustralya, Belarus, Çin, Hırvatistan, İsrail, Mısır, Moldova, Özbekistan, Rusya, Sırbistan, Karadağ, Slovakya ve Ukrayna ile ülkemiz arasındaki sözleşme çalışmaları ise devam etmektedir.

İşverenin istihdam ettiği Türk işçisi için, imzalanan sosyal güvenlik sözleşmesinde aksine bir hüküm yoksa bunların zorunlu sigortaya tabi tutulmaları, iş ilişkilerinden doğan ve işverene ait olan hak ve yükümlülükleri bakımından, çalıştıkları ülkede yürürlükte bulunan sosyal güvenlik mevzuatı uygulanır. Sosyal güvenlik sözleşmelerinin özünde, her iki akit devletin vatandaşları, hak ve yükümlülükler bakımından eşittir. Bir yardım hakkının doğup doğmadığının saptanmasında, diğer akit taraf ülkesinde geçen sigortalılık süreleri dikkate alınır. Sigortalının ölümü halinde, hak sahipleri sıfatıyla diğer akit taraf ülkesinde oturan aile fertlerine dul-yetim aylığı bağlanır ve toptan ödeme yapılır. Akit taraf ülkesinde çalışmaları nedeniyle emekli aylığına hak kazanan sigortalı, ikametini diğer akit taraf ülkesine nakletse dahi aylığını almaya devam eder veya emekli aylığı için gerekli yaş ve diğer şartları diğer akit taraf ülkesine döndükten sonra tamamlayan sigortalıya emekli aylığı bağlanır.

Sosyal Güvenlik Sözleşmesi Bulunmayan Ülkelerde İş Üstlenen İşverenlerce Yurtdışındaki İşyerlerinde Çalıştırılmak Üzere Götürülen Türk İşçileri

Bilindiği gibi, 5510 s. Yasa'nın 5. maddesinin (g) bendinde ülkemiz ile arasında sosyal güvenlik sözleşmesi bulunmayan ülkelerde iş üstlenen işverenlerce yurtdışındaki işyerlerinde çalıştırılmak üzere götürülen Türk işçilerinin Yasanın 4. maddesinin birinci fıkrasının (a) bendi kapsamında sigortalı sayılacağı ve bunlar hakkında kısa vadeli sigorta kolları ile genel sağlık sigortası hükümlerinin uygulanacağı hususu düzenlenmektedir.

Yurtdışında işverenin istihdam ettiği Türk işçisi için 506 sayılı Kanun'a göre topluluk sigortası veya isteğe bağlı sigorta yoluyla sağlanmakta iken, 5510 sayılı Kanunun 5/g maddesine göre kısa vadeli sigorta kolları ve genel sağlık sigortasına zorunlu, uzun vadeli sigorta kollarına ise istemeleri halinde sigortalı olmaları şartı getirilmiştir.

1 Ekim 2008 tarihinden önce sadece malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortalarına tabi topluluk sigortasına devam edenler ile isteğe bağlı sigortalı olarak söz konusu ülkelere götürülmüş olan sigortalıların, bu Kanunun 5. maddesinin (g) bendi kapsamında sigortalılıkları bu Kanunun yürürlük tarihi olan 01.10.2008'den itibaren üç ay içerisinde işverenlerce yerine getirilecektir.

5510 s. Yasa'nın 5. maddesi "sosyal güvenlik sözleşmesi bulunmayan ülkelerde iş üstlenen işverenlerce yurtdışındaki işyerlerinde çalıştırılmak üzere götürülen Türk işçilerinin" durumunu düzenlemektedir. Zira Sosyal Sigorta İşlemleri Yönetmeliği'nin "Ülkemiz ile uluslararası sosyal güvenlik sözleşmesi bulunmayan ülkelerde, işverenlerce üstlenilen işlere ilişkin işlemler" başlıklı 93. maddesinin 3. fıkrasına göre "Yurtdışına sigortalı götürecektir işverene ait işyeri, Türk kanunlarına göre kurulu ve tescilli olmalıdır. Yabancı ülke mevzuatına göre kurulan firmalarca yurtdışında gerçekleştirilen işlerde çalıştırılan Türk vatandaşları hakkında bu madde hükümleri uygulanmaz."

Bu itibarla, "yabancı ülke kanunlarına göre kurulmuş bulunan Türk şirketlerinde çalışan Türk işçiler" için anılan hükümlerin geçerli olması mümkün değildir. Bir şirket yabancı bir ülkede kurulmuş ise artık o ülkenin mevzuatına tabi olmakta ve o ülkenin şirketi kabul edilmektedir. İki ülke arasında sosyal güvenlik sözleşmesi mevcut olduğu takdirde bu sözleşme hükümlerine göre hareket edilmesi gerekecektir.

Sosyal Güvenlik Sözleşmesi İmzalanmamış Ülkelerdeki Yabancı Ülke Mevzuatına Göre Kurulmuş Sermayesi Türk Şirketlerine Ait Olan İşyerlerinde Görevlendirilen Türk İşçileri

Genel Sağlık Sigortası İşlemleri Yönetmeliği'nin 44. maddesinin 2. fıkrasında Yasanın 4. maddesinin (a) bendi kapsamında sigortalı sayılması nedeniyle genel sağlık sigortalısı sayılanların daimi olarak 6 aydan fazla süreyle yurtdışında görevlendirilmeleri durumunda, bu Yönetmeliğin uygulanmasında sürekli görevle yurtdışına gönderilme sayılacağı hüküm altına alındığından, 6 aydan kısa süreyle yurtdışına görevli olarak gönderilenler geçici, 6 aydan uzun süreli gönderilenler ise sürekli görevle yurtdışına gönderilmiş sayılmaktadırlar.

5510 s. Yasa'nın 10. maddesi ve Sosyal Sigorta İşlemleri Yönetmeliği'nin 91. maddesine göre geçici görevle -ki geçici görev yukarıda zikredildiği üzere Genel Sağlık Sigortası İşlemleri Yönetmeliği'nin 44. maddesinin 2. fıkrası uyarınca 6 ay ile sınırlandırılmıştır- yurtdışına gönderilecek işçiler bakımından bir değişiklik olmamakta, bu işçiler görevlerini yaptıkları sürece, kendilerinin ve işverenlerin sosyal güvenliğe ilişkin hak ve yükümlülükleri devam etmektedir.

Görevle yurtdışına gönderilen personele yurtdışında sağlanacak sağlık hizmetleri ile ilgili düzenlemelere ise Yasanın "Yurtdışında Tedavi" başlıklı 66. maddesi ve Genel Sağlık Sigortası İşlemleri Yönetmeliği'nin 44. maddesinde yer verilmiştir. Buna göre geçici görevle yurtdışına gönderilenlere yasanın 63. madde-

sinde sayılan sağlık hizmetlerinin acil hallerde; sürekli görevle gönderilenlere ve bunların yurt dışında birlikte yaşadıkları bakmakla yükümlü oldukları kişilere ise bu sağlık hizmetlerinin acil hal olup olmadığına bakılmaksızın yurtdışında sağlanacağı hükmü yer almaktadır.

Yurtdışında sürekli olarak (6 aydan uzun süreyle) görevlendirilen personelin de bu görevleri süresince sosyal sigortaya ilişkin hak ve yükümlülüklerinin devam edeceği, bu kişiler ile bakmakla yükümlü oldukları kişilerin gerek yurt içinde ve gerekse yurtdışında sağlık hizmetlerinden her halde faydalanacağı ilgili mevzuat gereğidir. Bu bakımdan personelin geçici ya da sürekli görevli olarak yurtdışına gönderilmesi halinde görevlendirildiğine dair görev belgesinin Sosyal Sigorta İşlemleri Yönetmeliği'nin 92. maddesinin (a) bendi uyarınca SGK'ya ibrazı gerekli olup, böylelikle işçinin Türkiye'deki sigortalılık halinin devamı sağlanabilecek ve kendisine yurtdışında sağlık hizmetleri belirlenen şartlar altında verilebilecektir.

Yabancı Ülke Sosyal Güvenlik Mevzuatına Tabi Olarak Çalışan Türk Vatandaşları

Sosyal güvenlik sözleşmesi akdedilmemiş bir ülkede çalışan Türk vatandaşı ise bu ülke sosyal güvenlik sistemi kapsamında sosyal güvenceye sahip olup, personelin yurtdışında geçen sürelerinin sosyal güvenlikleri bakımından Türkiye'de değerlendirilmesi imkânı 3201 s. Yasa ile düzenlenmiştir.

Yabancı ülke sosyal güvenlik mevzuatına tabi çalışan Türk vatandaşlarının yabancı ülkede geçen sigortalılık sürelerinin 3201 s. "Yurt Dışında Bulunan Türk Vatandaşlarının Yurt Dışında Geçen Sürelerinin Sosyal Güvenlik Bakımından Değerlendirilmesi Hakkında Yasa" ve "Yurt Dışında Geçen Sürelerin Borçlandırılması ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik" hükümlerine göre Türkiye'de geçen sigortalılık sürelerine eklenmesi de mümkündür.

3201 s. Yasa'nın ve Yurtdışında Geçen Sürelerin Borçlandırılması ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmeliğin 1. maddesine göre Türk vatandaşlarının yurtdışında geçen sürelerinin

talepleri halinde borçlandırılarak sosyal güvenlikleri bakımından değerlendirilebilir. Yönetmeliğin 6. maddesine göre borçlanma kapsamındaki süreler "yurtdışında geçen sigortalılık süreleri ile bu süreler arasında veya sonunda her birinde bir yıla kadar olan işsizlik süreleri veya ev kadını olarak geçen süreler"dir. Borçlanma için başvuruda bulunanlar, yurtdışında geçen sürelerinin tamamını veya isteğe bağlı olarak bir kısmını borçlanabilmektedir. Yönetmeliğin 10. maddesi uyarınca borçlanma tutarı 5510 sayılı Yasa'nın 82. maddesinde belirtilen alt ve üst sınırlar arasında kalmak kaydıyla başvuru sahibince seçilen prime esas günlük kazancın %32'sinin borçlanılacak gün sayısı ile çarpımı kadardır.

Yönetmeliğin 17. maddesinde ise transferleri sağlanan primlerin iadesi hususu düzenlenmektedir. Buna göre, 3201 s. Yasa'ya göre yurtdışında geçen sürelerini borçlanmış kişinin yabancı ülkelerde sosyal güvenlik kurumlarına yatırılmış bulunan primlerinin, sosyal güvenlik sözleşmesi ile Türkiye'ye transferlerinin sağlanması ve bu sözleşmelerde primlerin iadesine engel hükümler bulunmaması halinde transfer edilen primlere ilişkin sürelerin tamamının veya bir kısmının transferi halinde transfer edilen primlerin borçlanılan gün sayısına isabet eden orandaki miktarı transfer tarihindeki cari kur üzerinden TL karşılığı olarak Kurumca sigortaya, hak sahiplerine ya da mirasçılara iade edilecektir. Bu durumda, ileride o ülke ile sosyal güvenlik sözleşmesi imzalanması ve buna ilişkin düzenleme olması halinde, yurtdışında çalışan vatandaşımızın uğradığı prim kaybı önenebilecektir.